

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ГУМАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Леонід Пилипей

Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України»

Анотація

Рассмотрены проблемы использования антропных технологий системного подхода при гуманизации системы профессионально-прикладной физической подготовки студентов государственных учебных заведений, проведен анализ публикаций относительно состояния и уровня подготовленности студентов на современном этапе подготовки специалистов в вузах Украины. В эксперименте приняли участие студенты I-IV курсов Государственного высшего учебного заведения «Украинская академия банковского дела Национального банка Украины».

Установлено, что гуманистические подходы при построении системы подготовки на основе антропных технологий способствуют повышению эффективности системы профессионально-прикладной физической подготовки студентов.

Annotation

The article looks at the problems of using anthropic technologies of the systematic approach in humanization of the professionally applied physical training system for the students of higher education institutions and analyzes the publications concerning the state and level of students' proficiency at the present stage of specialists' training in the higher education establishments of Ukraine. The I – IV years students of the State Higher Education Institution "Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine" took part in the experiment.

It is determined that humanistic approaches in the building of the training system on the basis of the anthropic technologies contribute to improve the efficiency of the professionally applied physical training system.

Постановка проблеми: сучасне суспільство характеризується властивими для трансформаційних суспільств швидкими змінами у всіх сферах життя. Однією з характерних особливостей сьогодення є невизначеність, непередбачуваність, нестабільність ситуацій, що примушує людину діяти швидко, відповідно до обставин [2].

НТР вносить суттєві корективи в сферу виробничої діяльності спеціалістів, змінює, ускладнює вимоги до професійно-прикладної фізичної підготовки студентів, їх трудової діяльності. А вирішувати проблеми сьогодення вчорашніми методами неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показують багаточисленні дослідження, постановка проблеми – це вихідний пункт наукового дослідження. Основу структури проблеми складає проблемний об'єкт, проблемні умови і проблемні цілі професійно-прикладної фізичної підготовки. Для синтетичного розуміння складності до створення системи професійно-прикладної фізичної підготовки необхідно підходити з позиції системності.

Система, як відомо, це сукупність пов'язаних між собою елементів, які становлять собою певне цілісне утворення. Систему характеризують наявні інваріа-

тивні якості в цілому і окремі компоненти, що її формують. Переліком це гнучкість, динамічність, варіативність, прогностичність, наступність, цілісність [11].

Принцип цілісності – це методологічна установка, яка потребує в конкретній програмі дослідження, виявлення і аналізу системоутворюючих зв'язків між елементами системи професійно-прикладної фізичної підготовки [14].

Дослідження з цього напрямку показують, що сукупність проблем методології системного дослідження суттєво виходить за межі завдань загальної теорії системи.

Узагальнення системної парадигми, її орієнтованість на будь-яке дослідження і розгляд об'єктів, які допускають системне уявлення, логічний аспект вказаних регулятивних компонентів, показані в цьому дослідженні [3].

Загальна фізична підготовка створює певні передумови для успішної професійної діяльності, опосередковано проявляючись в ній головним чином через такі фактори, як стан здоров'я, загальна витривалість, концентрація, воля та ін.

На сьогодні гостро постало питання інтенсифікації виробництва, посилюються вимоги до якості підготовки спеціалістів у вузах, до конкретних видів професійної діяльності, і відповідно, виникає необхідність у профілюванні фізичного виховання з урахуванням вимог вибраної професії.

Ще в 1891 р. П.Ф. Лесгафт писав: "Вводячи фізичну освіту в професійну, ми маємо на увазі досягнути мистецтво в ремеслі", тобто спеціальної психофізичної підготовки людини до конкретного виду професійної праці. В теорії і практиці фізичного виховання така спеціальна підготовка отримала назву професійно-прикладної фізичної підготовки.

На сучасному етапі під ППФП

розуміється підсистема фізичного виховання, яка найкращим чином забезпечує формування і вдосконалення якостей особистості, які мають суттєве значення для конкретної професійної діяльності [3].

Як показують дослідження Платонова В.М., аналогічний підхід використовується при підготовці кваліфікованих спортсменів. Теорія і практика олімпійського спорту підкреслює, що гарантом успіхів є строга відповідність системи тренувань спортсменів високого класу специфічним умовам вибраного для спеціалізації виду спорту. Загальна підготовка як неспецифічна в її традиційному розумінні перестала відігравати суттєву роль у тренуванні спортсменів високого рівня і використовується переважно як засіб активного відпочинку. Вона набуває чітко виражений базовий характер, стає тісно взаємозв'язаною як за завданнями, так і за змістом з допоміжною (напівспеціальною) і спеціальною підготовкою. Навіть на ранніх станах багаторічного вдосконалення необхідне строге погодження засобів і методів тренувань, співвідношення роботи різної направленості і тому подібне, вимагаючи запланованої в подальшому вузької спеціалізації [7]. Тільки спеціалізована підготовка є запорукою успіхів як у спорті, так і у виробничій діяльності. Існує прямиий зв'язок між скороченням строків адаптації студентів до конкретних видів праці і вирішенням глобальної проблеми підвищення ефективності використання ресурсів спеціалістів.

Досвід роботи і значна кількість публікацій показує, що 50-60 % молодих фахівців після закінчення вищого навчального закладу не мають достатнього рівня розвитку загальних і професійно-прикладних фізичних здібностей, у них відсутня мотивація і розуміння цінностей

фізичної культури як важливого ресурсу збереження здоров'я, що призводить до зниження працездатності [10].

Це свідчить про те, що існуючий стан фізичного виховання, організації професійно-прикладної фізичної підготовки ще не відповідає сучасним вимогам, стандартам якості професійної освіти і реалізується, як правило, на типологізованому рівні за традиційними підходами, які недостатньо враховують специфіку цільової спрямованості виробничої діяльності [13].

Як показують наші дослідження [6] та дослідження інших авторів [4], існуюча система фізичного виховання у вузах побудована на принципах і програмах, запозичених зі спортивної практики і видів спорту, які не досить адаптовані як до процесу формування завдань фізичної культури, процесу професійної підготовки, так і до умов, в яких знаходяться навчальні заклади. Результатом такого запозичення є нормативні основи і вимоги до навичок і умінь з певних видів спорту, таких як гімнастика (вправи на снарядах), легка атлетика (техніка стрибків і метання), які звичайно пізно вже починати вивчати, можливо тільки вдосконалювати згідно з віковими і психофізіологічними особливостями студентів, розвитку фізичних якостей і вивчення техніки з видів спорту юнаків і дівчат віком 18-23 роки [12].

При цьому мотивація і особа студента другорядна в існуючих програмах і практиці роботи, а на перше місце виходить нормативний і технічний показники. Тому популярні серед студентської молоді сучасні види спорту, раціональна система вищої школи необхідно враховувати при побудові ефективної підготовки [8].

У той же час при вирішенні конкретних завдань професійно-прикладна фізична підготовка

майбутніх спеціалістів повинна здійснюватись в тісному зв'язку із загальною фізичною підготовкою, яка є основою практичного розділу навчальної дисципліни „Фізичне виховання” у вузі. Професійно-прикладна фізична підготовка повинна базуватися на відповідній загально-фізичній підготовленості. Співвідношення загальної і професійно-прикладної фізичної підготовки звичайно може змінюватись в залежності від професії [12].

Існуючі програми обмежуються загальними рекомендаціями без конкретних моделей режимів розвитку загальних і спеціальних професійних якостей. Як наслідок, більше половини випускників вищих навчальних закладів не спроможні якісно працювати з тією ефективністю, якої вимагає сучасне виробництво [13].

Отже, одним з головних завдань фізичного виховання професійно-прикладної фізичної підготовки студентів у вузі є формування нових підходів форм організації з використанням засобів, сучасних видів спорту для розвитку необхідних психофізичних якостей з тих видів спорту, якими бажають займатися студенти. Саме тому актуальним є дослідження нових інноваційних підходів у руслі Болонського процесу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр. Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України за темою «Теоретико – методичні основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів» (3.1.8.3).

Мета дослідження: полягає в аналізі існуючих проблем, гуманізації в системі ППФП, визначення шляхів, поліпшення її ефективності у вузах.

Результати досліджень та їх обговорення. Ідея ППФП отримала підтримку в працях В.В. Беліновича і А.В. Коробкова. Виробнича фізична культура розглядалася як засіб зміцнення здоров'я працюючих, підвищення їх працездатності, забезпечення прикладного ефекту.

З 1963 року цей досвід знайшов застосування при розробці основ наукової організації праці і частково при формуванні самостійного напрямку – спеціальної психофізіологічної підготовки людини до конкретного виду професійної праці. В теорії і практиці фізичного виховання така спеціальна підготовка отримала назву професійно-прикладної фізичної підготовки.

На сучасному етапі під ППФП розуміється підсистема фізичного виховання, яка найкращим чином забезпечує формування і вдосконалення якостей особистості, які мають суттєве значення для конкретної професійної діяльності.

Стрімкий розвиток сучасної науки і техніки, постійно зростаючий потік необхідної інформації, інтенсифікація навчального процесу впливає на характер навчального процесу у вузі. На думку А.П. Внукова [1], існують причини негативної реакції на психофізичні вправи залежно від окремого студента, а саме: відсутність мети занять; недостатній запас знань, навичок, умінь; незрілість особи; низький рівень свідомості. Друга причина: підхід викладачів фізичного виховання, який проявляється неправильним вибором видів спорту, дозувань, методів, стосунків, форм організації, відсутністю належної майстерності, психолого-педагогічних знань та ін.

У більшості студентів спостерігається недостатній розвиток загальних професійно важливих якостей. Це дуже гальмує засвоєння рухових компонентів об-

раної спеціальності і наступну професійну адаптацію. Однією з головних причин, яка негативно впливає на розвиток функцій організму, забезпечуючи адаптацію до навчальної і виробничої діяльності, є малорухливий режим студентів.

Аналіз спеціальної науково-методичної літератури свідчить про те, що у переважній більшості студентів зовсім немає потягу до занять. Основна причина – відсутність диференційованого підходу до характерних вправ і навантажень, які пропонуються студенту, необхідного стимулювання до занять. Розмови про те, що заняття фізичною культурою корисні для здоров'я студентів, мають абстрактний характер у зв'язку з відсутністю конкретних (об'єктивних) критеріїв, які використовуються на заняттях, і теоретичною невідповідністю студентів. Система фізичного виховання не має не тільки конкретної і вираженої об'єктивними критеріями цільової установки, але, і відомостей про те, якою мірою може бути корисний кожний конкретний результат для досягнення кінцевої цілі.

Незважаючи на те, що існуюча система освіти трансформується у напрямку гуманізації і зміни пріоритетів щодо особистості студента, виявляється, що навпаки, навантаження на особу зростає.

Пріоритет здоров'я, який мав би бути системоутворюючим фактором і ідеологічним підґрунтям, на даному етапі становлення системи освіти навпаки ігнорується. Адже студенти повинні напружено працювати майже сім пар.

Введення п'ятої, шостої і сьомої пар має довільне трактування як добровільних індивідуальних додаткових занять. Але відсутність у студентів турботи про своє здоров'я, невміння оптимізувати свій психофізіологічний стан призводить до того, що більшість з

них забувають про здоров'я і продовжують напружено вчитися.

На підставі проведеного дослідження була розроблена програма ППФП, особисто орієнтована на студентів, в якій передбачені моделі для розвитку загальних і спеціальних якостей, алгоритм використання моделей у відповідності з Болонським процесом. Створено 3 блоки для занять ППФП – за місцем проживання студентів у гуртожитках.

Розроблено розклад занять, сформовано навчальні відділення залежно від рівня підготовленості, інтересів і бажань займатися, з використанням засобів і вправ певного виду спорту чи системи оздоровлення.

УАБС НБУ – це експериментальний майданчик, на якому створювалася система ППФП. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 10.01.2007 р. № 1 академію визнано кращим вузом за підсумками Всеукраїнського огляду-конкурсу на кращий стан фізичного виховання і спорту у вищих навчальних закладах України.

Отримана інформація забезпечила можливості для ефективної форми взаємодії суб'єктів освітнього процесу, дозволила успішно освоювати програмний матеріал професійно-прикладної фізичної підготовки, здійснити перехід від системи адміністративно-командної і нормативної організації освітнього процесу до особистісно-орієнтованої антропо-технології підготовки.

На основі обміну інформацією про бажання займатися певними вправами були визначені напрямки програмного забезпечення і алгоритм розвитку професійно необхідних якостей, розроблені організаційні форми, зміст і режими обраних видів діяльності відповідно до професіограм економічних спеціальностей. Навчальні групи були сформовані в залежності від

видів спорту, рівня підготовленості і спеціальності. Розроблені також моделі для розвитку професійно важливих якостей.

Результати наших досліджень з 1996 по 2005 р. [5] показали, що популярною формою занять і засобом фізичної культури в умовах вузу серед дівчат є аеробіка і шейпінг, а кількість студенток, які бажають займатися сучасними формами фітнесу становить 75,8 %.

Врахування сфери мотиваційних інтересів, цікаві форми проведення занять із оздоровчої і степ-аеробіки дає можливість сформулювати мотивацію до занять фізичними вправами у вузі і спроектувати ефективну систему професійної прикладної фізичної підготовки студентів за спеціальностями.

Під час проведення спортивних заходів формуються елементи самоуправління. Спортивні ігри, масові форми фітнесу, єдиноборств дають можливість моделювати поведінку студентів в умовах екстремальних психофізіологічних режимів. Студенти також організують змагання, судять, формуються як лідери і особистості, адже сучасні спеціалісти працюють не тільки з технікою, але і з людьми.

Проведений педагогічний експеримент у відповідності з теорією і практикою наукових досліджень підтвердив ефективність запропонованої програми системно-синергетичного проектування ППФП, що виявилось у сформованості мотивації сфери до занять ППФП. У 98 % студентів експериментальної групи середній бал склав 4,8 на IV курсі проти 3,9 на I курсі при достовірному поліпшенні рівня інтегрального показника розвитку спеціальних фізичних якостей.

Висновки. Метою освіти є індивідуальний розвиток особи, готової до професійної діяльності в умовах соціально-історичного

простору, який постійно розвивається.

1. Гуманістична сутність в центр професійно-прикладної фізичної підготовки як навчальної системи ставить особистість студента.

2. Гуманістичні підходи передбачають забезпечення комфортних, адекватних і оптимальних умов функціонування системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів.

3. Гармонізація фізкультурної діяльності передбачає одночасне вирішення завдань як фізичного вдосконалення, так і духовного розвитку студентів, їх професійного становлення, а також відбір і класифікацію тих засобів фізичної культури, які більш ефективно цьому сприяють.

4. Перехід студентів зі стану управління в стан самоуправління – одне з найважливіших завдань професійно-прикладної фізичної підготовки.

5. Необхідно формувати у “здорових” студентів уявлення про нерозривну єдність успішної майбутньої діяльності і систематичних занять фізичними вправами.

Подальша перспектива досліджень: використання сучасних видів фітнесу, степ-аеробіки та інших з метою створення ефективної системи професійно-прикладної фізичної підготовки студенток вузів банківської сфери вимагають експериментальної перевірки в умовах вузу під час процесу фізичного виховання

ЛІТЕРАТУРА

1. Внукова А. П. Мотивационный аспект учебно-воспитательного процесса [Текст] / А. П. Внуков // Методические материалы коммунистического воспитания студентов в учебном процессе. Даугавпилс: ДПИ, 1984. – С. 9-11.
2. Донской С. В. XXI век – диалог наук и мировоззренческих

- позицій в антропних технологіях діяльності [Текст] / С. В. Донской // Теория и практика физической культуры, 2000. – № 7. – С. 2-7.
3. Осіпцов А., Пристленська Т., Трададюк А. Аналіз сучасного стану та перспективи оптимізації професійно-прикладної фізичної підготовки в навчальних закладах різних типів і рівнів акредитації [Текст] // Молода спортивна наука України НВФ “Українські технології”. Вип. 10. – 2006. – С. 313-318.
  4. Пархоменко Б. В. Нові підходи до інформації як базової складової творчого трудового процесу. // Проблеми науки. – 2006. – № 6. – С. 2-5.
  5. Пилипей Л. П. Дослідження актуальності та перспектив розвитку аеробіки та фітнесу в УАБС НБУ. [Текст] – Харків: Слобожанський науково-спортивний вісник. – № 8. – 2005. – С. 19-24.
  6. Пилипей Л.П. Використання антропних технологій для організації професійно-прикладної фізичної підготовки студентів. [Текст] // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – Київ. – 2006. – № 2. – С. 61-65.
  7. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в Олимпийском спорте: история развития и современное состояние / В. Н. Платонов // Наука в олимпийском спорте, спец. Вып. – 1999. – 29 с.
  8. Платонов В.Н. Актуальные проблемы высшей школы и пути перестройки физкультурного образования [Текст] // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 4. – С. 5-10.
  9. Раевский Р. Т. Профессионально-подготовительная физкультура студентов технических вузов: учеб. пособие / Р. Т. Раевский. – М.: Высшая школа, 1985. – 136 с.
  10. Раевський Р. До проблеми кадрового забезпечення фізичного виховання студентської молоді / Р. Раєвський, С. Канішевський, В. Лапко, О. Папочко // Матеріали науково-практичної конференції “Актуальні проблеми руху” “Спорт для всіх” у контексті європейської інтеграції України. – Тернопіль, 2004. – С. 335-337.
  11. Садовский В.Н. Становление и развитие системной парадигмы в Советском Союзе и ее роли во второй половине XX века // Системные исследования. Методологические проблемы. – М.: Наука, 2001. – С. 7-35.
  12. Учебник для высших учебных заведений физического воспитания и спорта. / Теория и методика физического воспитания [Текст] / под ред. Круцевич Т.Ю. – Киев: Олимпийская литература. – 2003. – С. 136-150.
  13. Халайджі С. Соціальне замовлення на ППФП і психофізичну підготовку фахівців енергетичного комплексу / С. Халайджі // Матеріали ІХ Всеукраїнської конференції аспірантів галузі фізичної культури і спорту. – Львів, 2006. – Т. 3. – С. 129-133.
  14. Щодро М.В. Системно-структурний підхід при дослідженні ППФП спеціалістів морського флоту // Теория и практика физической культуры. – № 11. – 1988. – С. 3-4.

